

суб'єктності та нові виміри автономії, відповідальності й недоторканності у постбіологічну епоху.

Список використаних джерел

1. Миронець О. М. Проблеми та перспективи охорони й захисту прав осіб з інтегрованими імплантатами (імплантами). *Права людини в епоху цифрових трансформацій: Матеріали П XII Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, Національний авіаційний університет, 25 лютого 2022 р. Том 1. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 191-193.
2. Миронець О. М. Право людини на техномодифікацію власного тіла в епоху трансгуманізму. *Сучасне право в епоху соціальних змін: матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (26 лютого 2021 р.)*. Київ. Т. 1. С. 185–187.
3. Михайліна, Т., Довгань, Б. Теоретико-правовий аналіз ризиків визнання права на модернізацію тіла людини. *Law. State. Technology*. 2021. № 4. С. 9-15. DOI: 10.32782/LST/2021-4-2.

Олена МАРЧЕНКО

професор кафедри теорії
та історії держави та права,
конституційного права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

ІСЛАМСЬКА ПРАВОЗАХИСНА СИСТЕМА: ЕВОЛЮЦІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Загальна ісламська декларація прав людини – документ, спрямований на подолання правового нігілізму в ісламських державах і на ефективне, в тому числі науково-методичне, сприяння імплементації ключових громадянських прав у правові системи ісламських держав. Фактично Загальна ісламська декларація прав людини містить вказівку на констатацію прав людини в Священному писанні мусульман, а також перелік і характеристики фундаментальних прав людини в ісламі, до яких входять: право на життя і свободу, на рівність (включаючи заборону дискримінації), на правосуддя, на неупереджений суд, захист від зловживань владою, заборону тортур, право на захист репутації та честі, на притулок, права меншин, права і обов'язки брати участь в управлінні суспільними справами, право на свободу слова, думки і віросповідання, на свободу релігії і об'єднань, економічні, соціальні та трудові права.

З урахуванням специфічного сприйняття прав жінки в ісламі, окремий розділ документа безпосередньо присвячений правам заміжньої жінки. Важливо також зазначити, що Загальна ісламська декларація прав людини містить пояснення термінології та смислів, насамперед уточнення, що під

«законом» розуміється шаріат – релігійний закон мусульман.

Загальна ісламська декларація прав людини була опублікована 19 вересня 1981 року в Парижі, її прийняли на міжнародній конференції, присвяченій пророку Магомету, яка відбулася в Лондоні з 12 по 15 квітня 1980 року, і сьогодні, через 44 роки після цієї події, можна говорити про її епохальний характер: Загальна ісламська декларація прав людини, на наше глибоке переконання, стала фундаментальною основою для розробки та втілення в життя ісламської регіональної правозахисної системи, зокрема:

- привернула увагу світової та регіональної ісламської спільноти до проблеми прав людини в ісламських державах;
- забезпечила теоретико-методологічний фундамент ісламської правозахисної системи, включаючи майбутні конвенції та інші документи регіонального масштабу у сфері прав людини;
- стала приводом для дискусій серед теоретиків і практиків державно-правового будівництва по всьому світу щодо прав людини в ісламі;
- послужила поштовхом для розробки доктрини прав людини саме в ісламському регіоні.

Важливим аспектом розуміння співвідношення норм мусульманського права і концепції прав людини виступає те, що для застосування положень Священного писання мусульман власне одних його норм недостатньо. Говорячи сучасною юридичною мовою, не меншу значущість набуває їх доктринальне тлумачення, викладене в документальній формі, що впливає на правозастосування. Тлумачення релігійно-правових норм в ісламі – багатоступеневий і багаторівневий процес з тривалою історією. Визначальну роль у тлумаченні відіграють не тільки трактування, дані святими учителями, а й актуальні трактування, які дають авторитетні старійшини, в тому числі в порядку правозастосовчої діяльності шаріатського суду. Відповідний порядок правозастосування може видатися дивним і заплутаним, а також несправедливим з позицій західного світогляду, проте завдяки йому забезпечується гнучкість і адаптивність ісламської правової системи, її відповідність потребам сучасного правового життя: нормам Корану вже півтора тисячоліття, і за цей час суспільні відносини кардинально змінилися.

Зазначені аспекти дозволяють модернізувати ісламське право і правову доктрину щодо прав людини. Наприклад, зрівнювати в правах громадян обох статей, дітей – щодо батьків, представників родів – щодо тих, хто одружується, одночасно не порушуючи традиції ісламу і залишаючи незмінним ісламський правовий механізм, що склався століттями і є невід'ємною частиною ісламської державності, суспільного буття і правового життя. Із цілком зрозумілих причин відповідні цінності не можуть поділятися певними категоріями громадян, зокрема тих, які сповідують інші релігії, іноземцями, апатридами з іншими віруваннями або з відсутністю таких. Щодо них паралельно функціонує світська судово-правова система, яка застосовує виключно норми світського законодавства, аж до національного

законодавства країни походження за відсутності релевантної правової норми в країні перебування.

Злиття світських і шаріатських судів теж не слід сприймати ні як загрозу традиційному доктринальному правосуддю, ні як загрозу системі прав людини в їх світському розумінні, прийнятому на Заході.

Суди у звичайному режимі можуть обирати правові норми, що засвідчує успішна практика багаторічного функціонування системи комерційних міжнародних арбітражних судів. А судді, які спеціалізуються у тому числі і на доктринальних трактуваннях, у процесі своєї професійної діяльності набувають унікального досвіду, порівнянного з тим, який мають судді англосаксонської правової системи, що розробляють і трактують прецеденти. При високому професіоналізмі значну роль відіграє моральний авторитет таких суддів – людей з духовною освітою і нерідко – саном.

Мусульманське право подекуди піддається критиці у зв'язку з жорстокістю покарань, яку проте не слід однозначно розглядати як невідповідність міжнародним стандартам у сфері прав людини. Безумовно, деякі прямі норми міжнародних конвенцій можуть у буквальному смислі і не дотримуватися, хоча загальноприйнятий гуманізм системи прав людини, наприклад, не утримує більшість штатів США від призначення і виконання десятків, а часом сотень страт щорічно, які у деяких випадках виконуються досить принизливими способами, що можуть заподіяти додаткові страждання ув'язненим.

Вироки шаріатського суду сприймаються по-іншому в ісламському світі, як справедлива і невідворотна кара, призначена з волі Всевишнього і в суворій відповідності з його побажаннями. Відповідно правовірний мусульманин, чи то один раз, чи то неодноразово порушивши закон, повинен прийняти цю волю з гідністю і смиренністю. Більше того, якщо суворість покарань, призначених шаріатським судом, запобігає скоєнню нових злочинів і служить дороговказом суспільству на бажану правомірну поведінку, то такий механізм відіграє виключно превентивну роль, у буквальному смислі рятуючи життя і здоров'я громадян, захищаючи їхнє майно та суспільні інтереси від нових злочинних посягань. Чи не в цьому і полягає гуманізм ісламської правової системи – забезпечення і захист прав найширшого кола громадян у системі практичного правозастосування?

Тож слід констатувати, що при погляді на ісламське право із зазначених позицій думка про права людини в ісламі кардинально трансформується, а отже, може бути дана однозначно позитивна відповідь на питання про те, чи є життєздатною ідея побудови ісламської регіональної правозахисної системи. Навряд чи можна говорити про те, що ісламська правова доктрина стала непереборною перешкодою на шляху до створення регіональної правозахисної системи в мусульманському світі. Скоріш мова йде про те, що фундаментальних причин для цього не існує, і незабаром світ стане свідком активного розвитку ісламської правозахисної системи.

Члени Ліги арабських держав (ЛАД) вже більше десятиліття тому перейшли до фази розробки постійного механізму та юрисдикційної структури правозахисної системи – Арабського комітету з прав людини та Арабського суду з прав людини. Готуються періодичні огляди про стан прав людини в державах ЛАД, триває переговорний процес щодо якнайшвидшої ратифікації Арабської хартії прав людини (АХПЛ) 2004 р. всіма державами, що беруть участь у ЛАД, а також розширення її дії на увесь ісламський світ.

У 2014 р. був узгоджений Статут арабського суду з прав людини. Документ є ядром юрисдикційного механізму ісламської правозахисної системи, для запуску якого потрібні проходження ратифікації встановленою кількістю держав, обрання і скликання суддів, що дозволить вважати її офіційно діючою. У даному конкретному випадку, крім геополітики, переговорним та іншим організаційним процесам дещо перешкодила пандемія COVID-19, проте немає жодних сумнівів у тому, що через деякий час ситуація кардинально зміниться і у міжнародній практиці з'явиться четверта повноцінна регіональна правозахисна система. Відповідним трансформаціям повинні сприяти і західні держави, знизивши градус політичного тиску на переговорний процес в ісламському світі у таких найважливіших питаннях, як захист прав людини, під приводом якого подекуди виправдовується зовнішнє втручання у внутрішні справи мусульманських держав. Це буде важливим сигналом для ісламських держав активізувати переговори, подолати суперечності політичного та доктринального характеру (останні зумовлені існуючими кардинальними відмінностями доктрин різних відгалужень ісламу, покладених в основу державної релігії) і в найкоротші терміни завершити побудову ісламської правозахисної системи та перейти до її повноцінного функціонування на благо всієї глобальної ісламської спільноти.

Роман МИРОНЮК

професор кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Триваючі воєнні дії на території України призводять до збільшення кількості військових, які зазнають фізичних та психологічних травм, а відновлення стану здоров'я часто після медичного (хірургічного) втручання